

EDUQUEM PER LA DEMOCRÀCIA?

Marta Plens Peró. Tutora: Elisabeth Ballús Barnils.

Blanquerna-URL.Grau d'Educació Primària. TFG.

Curs 2018-2019

RESUM: Una de les funcions que té l'escola és la de proporcionar als alumnes les eines necessàries perquè aquests esdevinguin bons ciutadans i s'impliquin de manera activa en la presa de decisions que els afecten, mantenint sempre una actitud tolerant i respectuosa.

El present article pretén analitzar com s'educa democràticament als alumnes de l'etapa d'Educació Primària a tres escoles del Barcelonès i identificar els beneficis d'educar en democràcia. Per això, s'ha elaborat un qüestionari adreçat a 17 mestres d'Educació Primària d'aquestes tres escoles. Els resultats de la recerca s'han obtingut a partir de l'anàlisi dels següents aspectes 1) Els models que defineix Barbosa (2000), 2) La participació de l'alumnat en les decisions del centre, 3) La relació entre mestres i alumnes i 4) El sistema d'avaluació. Amb aquests, s'ha pogut concloure que les escoles participants eduquen democràticament a l'alumnat perquè les tres porten a la praxi els tres models de Barbosa (2000), compten amb estructures democràtiques que permeten la participació dels estudiants en la vida del centre i tenen en compte les seves opinions a les aules.

També, els resultats mostren que amb l'educació democràtica els infants obtenen grans beneficis: els ajuda a ser més autònoms, lliures, crítics i millors persones.

PARAULES CLAU: ciutadania, educació democràtica, participació, valors democràtics.

ABSTRACT: One of the functions that the school has is to give the necessary tools to the students to become good citizens and involve them in an active way in the decision making which affects them, always keeping a tolerant and a respectful attitude.

This article tries to analyze how students are democratically educated in three schools of Barcelona and to identify the benefits of it. For this reason, a questionnaire has been made and sent to 17 teachers of Primary Education. The results of the research were obtained from the analysis of the following aspects: 1) The three models of Barbosa (2000), 2) The student's participation in the school's decisions, 3) The relationship between teachers and students, and 4) The evaluation system. With them, it has been possible to conclude that the participating schools educate democratically to students because all of them put into practise the three models of Barbosa (2000), they have democratic structures which allow students to

participate in the school life and they have in mind the opinion of students in their classrooms.

In addition, the results demonstrate that this education gives great benefits to students: it helps them to be more autonomous, free, critical and better persons.

KEYWORDS: Citizenship, democratic education, participation, democratic values.

INTRODUCCIÓ

Cada vegada més, la paraula 'democràcia' apareix en els discursos polítics i és emprada per molts agents de diferents àmbits (social, cultural, econòmic...). Aquest terme és ben necessari portar-lo a la praxi en qüestions de governança d'un Estat, per tal de no caure en polítiques totalitàries o dictatorials. No obstant això, la democràcia també s'ha de fer visible en l'esfera social.

És ben cert que la societat és diversa: aquesta està formada per persones que pensen i actuen diferent. La diferència ens enriqueix personalment i col·lectivament i ens ajuda a progressar en tots els àmbits. Per tot això, cal vetllar perquè totes les persones trobin el seu lloc en aquesta societat plural i puguin conviure de manera pacífica. Malauradament, en el dia a dia, a petita, mitjana o gran escala trobem a persones o col·lectius que pateixen discriminació per motius de raça, gènere, religió, ideologia... Aquestes situacions injustes són encara massa freqüents i cal erradicar-les. Per tot això, l'educació en el respecte, la tolerància, l'empatia i en altres valors democràtics és clau.

Així mateix, també vivim en un món desigual, on moltes persones encara no poden defensar els seus drets de manera digna ni involucrar-se en les decisions que els afecten. Per això, també és imprescindible educar en democràcia, perquè totes les persones siguin conscients de què tothom té dret a opinar, participar i defensar els seus interessos.

En tot això, l'escola té un paper fonamental: aquesta, per definició ha de ser democràtica i ha d'ajudar a l'alumnat perquè també ho sigui. Des de fa dos segles, trobem autors rellevants, com Dewey (1916), Freire (1996) o Freinet (1947) que ja defensaven, d'una manera o d'altra, la democràcia a les escoles i la seva educació. Per exemple, Dewey (citada per Feu i Simó, 2018), ens deia que *"la democràcia en l'escola ha de sobrepassar un sistema de govern, per a transformar-se en una manera de viure, basada principalment en relacions entre persones, regides per uns valors humanistes i amb unes condicions que garanteixin l'accés a tots els membres de la comunitat"*.

MARC TEÒRIC

-Democràcia, escola democràtica, educació democràtica. Conceptualització.

El terme **democràcia** és un concepte que, tal com diu Mondéjar (2017), no és fàcil de definir, ja que aquest té una gran càrrega de significat i al llarg de la història s'ha emprat per a definir diferents models i maneres de governar les quals a vegades eren completament oposades. Per això, Dahl (citada per Mondéjar, 2017) defineix la democràcia com "*un mètode d'organització que s'ha inventat diverses vegades al llarg dels anys*". També, Dewey (citada per Carreras, 2015) defensa que el concepte de democràcia no pot ser un concepte fix o acabat, sinó que s'ha d'anar explorant, descobrint i redescobrint, refent-se i reorganitzant-se constantment. No obstant això, Dewey diferencia dos significats d'aquest mateix concepte: per una banda, el significat polític i per l'altra, el significat social.

Quant al primer significat, la paraula democràcia té a veure amb una forma de govern o un sistema d'institucions polítiques que tenen com a finalitat regular la vida en comú, basant-se en l'equitat. En aquesta manera de governar, tots els ciutadans són tractats de manera equitativa, es dóna molta importància al benestar de tot el grup i no hi ha privilegis per a cap individu particular. Quant al segon significat, la paraula democràcia té a veure amb una manera de viure i de relacionar-se amb els altres. Així doncs, els membres de la comunitat pensen en termes "nosaltres" i "el que és nostre" i no només en termes de "jo" i "meu". Tota la col·lectivitat s'interrelaciona sense que la diversitat o la pluralitat de punts de vista i d'alternatives sigui un obstacle.

Pel que fa a l'àmbit educatiu, Dewey (citada per Carreras, 2015), posa èmfasi al segon significat del concepte i defensa que aquesta manera de viure i relacionar-se és la que ha de prevaldre a l'escola. Segons l'autor, la democràcia és necessària posar-la en pràctica en totes les edats i en tots els àmbits que intervé la persona, així doncs, l'escola, per definició, ha de ser democràtica i ha de contribuir a fer que el seu alumnat també pugui aprendre a ser-ho.

Entenem com a **escola democràtica**, aquella que defensa i cerca la justícia social (Mondéjar, 2017) i rebutja tota mena de discriminació (Apple i Beane, 2012). També es tracta d'una escola que permet la participació de totes les persones implicades (alumnat, mestres, famílies...) en la presa de decisions. Cal tenir en compte que, aquesta participació, ha de prevaldre tant en qüestions de governança general del centre escolar com a dins de

les aules on alumnes i mestres han de poder col·laborar de manera estreta. També, Apple Beane (2012) afirmen que l'escola ha de comptar amb estructures democràtiques amb les quals es pugui estructurar la vida del centre educatiu i on sigui possible vincular l'ensenyament de la democràcia al funcionament de l'escola. A més a més, segons Barbosa (2000), l'escola democràtica ha d'intervenir quant a la socialització democràtica dels alumnes, i ha d'assumir un paper protagonista pel que fa a la formació de ciutadans crítics, responsables i solidaris, tal com la societat exigeix.

L'escola democràtica ha de promoure **l'educació democràtica**. Així doncs, aquesta, tal com diu Mondéjar (2017), fa referència al conjunt de pràctiques i teories que tenen com a objectiu la construcció d'una societat més justa a partir de l'ensenyament d'una ciutadania més capaç de convida democràticament. Així també ho és aquelles teories i pràctiques que contenen valors i procediments democràtics, amb els quals es pot posar en pràctica l'exercici de la participació.

Així doncs, Mondéjar (2017), classifica l'ensenyament de la democràcia en dos grans grups, segons dues maneres d'entendre'l: per una banda, vincula l'aprenentatge de la democràcia a l'aprenentatge de la ciutadania, entenent que l'última finalitat de l'educació democràtica és a la d'ajudar a ser un bon ciutadà, per tal d'assolir una millora social. En aquest sentit, Gutmann i Ben-Porath (citats per Mondéjar, 2017), estableixen que l'escola ha d'ensenyar habilitats i capacitats per ser un bon ciutadà i ser responsable, participatiu, just i respectuós amb els altres.

Per altra banda, l'educació democràtica, segons l'autor, també pot anar més encaminada a saber participar democràticament. Així doncs, l'escola ha de formar als alumnes a què aprenguin un conjunt d'habilitats, a través de la participació, que els permeti desenvolupar-se, valorar i defensar una societat democràtica de qualitat. Així doncs, les escoles han de fer que els alumnes participin en la presa de decisions, han de poder expressar les seves opinions i per descomptat, ho han de poder fer tots, sense exclusió de les minories i rebutjant qualsevol mena de discriminació.

-Autors i teories rellevants en relació al terme democràcia en l'àmbit educatiu

Al llarg de la història trobem diferents autors que han tractat el tema de l'educació democràtica i l'escola democràtica. Aquesta última ha anat evolucionant a partir del sorgiment de moviments pedagògics que eren oposats al model d'escola centrada en el

mestre i oferien alternatives, incloent-hi elements democràtics (Mondéjar, 2017). Així doncs, entre el segle XIX i XX trobem corrents, com l'Escola Nova, els quals estaven a favor d'una escola diferent de l'autoritària. Dins d'aquests corrents, trobem autors que defensaven la necessitat de transformar l'escola per tal de crear una societat i ciutadania més justa, responsable i participativa. Dewey, Freinet i Freire són tres pedagogs que en el segle XX van defensar l'educació per la democràcia i es mostraven contraris a l'escola on el poder el tingués tot el docent.

Dewey (1859-1952), tal com s'ha mencionat anteriorment, concep la democràcia com una manera de viure i de relacionar-se amb els altres i entén que tothom pot aprendre i adquirir habilitats i valors democràtics. L'autor planteja que l'escola té un paper important quant a la reconstrucció de la societat per fer-la més democràtica, igualitària, cohesionada i participativa. També, és partidari de "l'aprendre fent" (learning by doing) i, per tant, defensa que la democràcia s'aprèn a través del seu exercici. Així doncs, l'escola que Dewey vol és aquella que ensenya valors i habilitats democràtiques a través de la praxi, on la democràcia sigui viscuda pels alumnes (Mondéjar, 2017).

Freinet (1896-1966), defensa una societat igualitària, lliure d'injustícies, submissió, autoritarisme i desigualtat. Per això, reclama que l'escola ha de ser un espai social democràtic alternatiu que treballi per formar aquesta societat que desitja. Així mateix, defensa la cooperació entre alumnes i entre alumnes i mestres, per tal de compartir experiències, dialogar i posar en comú els problemes i les possibles solucions, sempre amb l'objectiu de millorar entre tots, les condicions de l'escola popular (Carreño, 2000).

Freire (1921-1997), entén que l'educació democràtica està fundada en la centralitat de la persona humana, de l'home com a subjecte capaç de discutir els seus problemes, inclús el de la mateixa democràcia. L'autor dóna molta importància al debat i a l'anàlisi de la realitat per a promoure una discussió creadora. També fa referència a la necessitat de partir dels sabers de l'alumnat, com a condició necessària per a iniciar un procés de democratització, no només dels continguts de l'ensenyança sinó de tota l'escola, com a factor de canvi de la societat. Per últim, també atribueix responsabilitat als mestres i demana compromís pel canvi. El mestre, segons Freire, ha d'ajudar a l'alumne a què sigui capaç de qüestionar els sabers, ha d'afavorir la seva capacitat crítica, la seva curiositat i insubmissió. També ha de potenciar el seu propi dret democràtic a pensar de manera diferent, sense que això estigui jutjat (Muñoz, 2006).

Des de l'any 2000 fins a l'actualitat, l'educació democràtica és un aspecte escolar que s'està intentant potenciar i millorar, per això, hi ha autors així com grups de recerca que han fet o estan fent investigacions sobre democràcia en l'àmbit educatiu. Per exemple, a Catalunya, des de l'any 2010, hi ha el Grup de Recerca Demoskole format per professors i professores de les universitats de Girona i Vic que treballen conjuntament temes relacionats amb la democràcia i la participació en l'àmbit educatiu. Els principals objectius del grup són fer recerca, divulgar informació i assessorar centres i institucions educatives interessades en promoure la democràcia i la participació, i participar en els fòrums científics nacionals i internacionals a fi de presentar i discutir els resultats de les investigacions.

-Diferents maneres de treballar la democràcia a l'escola a l'actualitat

L'educació democràtica es pot treballar de diferents formes a l'escola. Barbosa (2000), descriu tres models diferents que eduquen per la ciutadania i fomenten la democràcia a l'escola. Aquests tres no són excloents uns dels altres sinó que sumats condueixen a un aprenentatge global de la democràcia (Mondéjar, 2017). El primer és el 1) *Model de transmissió de coneixements i valors* el qual defensa que ha de ser l'escola la que ha de transmetre coneixements relatius al funcionament de l'estat de dret, als seus codis de conducta, a les normes de convivència pacífica, als valors i principis predominants, a les seves lleis i exigències... Tots aquests coneixements es transmeten a través d'una disciplina curricular d'educació per la ciutadania o d'una manera més transversal, a través de les diferents àrees curriculars.

El segon és 2) *Model de formació d'hàbits democràtics*, amb el qual l'educació per la ciutadania s'adquireix a través de bons hàbits de conducta social i a partir de pràctiques rutinàries respectuoses, tolerants, solidàries i d'ajuda mútua. Així doncs, amb aquest model, el que es pretén és que l'alumnat aprengui a viure en comunitat tenint en compte la diversitat i rebutjant tota mena de discriminació. Per tal d'executar aquest segon model a l'escola, es requereix, per una banda, la implicació de l'alumnat en la presa de decisions i en l'exercici del poder de l'escola. D'aquesta manera, s'aprèn des de l'experiència de la democràcia i de la posada en pràctica dels seus valors.

També, aquest model exigeix la democratització del procés d'ensenyament-aprenentatge. Aquest emfatitza la manera en com es porten a terme les diferents àrees curriculars i com es fa viure la democràcia i els valors democràtics a l'aula, com l'acceptació a la diversitat, la llibertat de pensament, la igualtat de drets, la resolució pacífica de conflictes, l'atenció

personalitzada,... Així doncs, les pràctiques didàctiques han de ser coherents amb els valors democràtics.

El tercer és el 3) *Model de confrontació directa amb la realitat sociopolítica*. Aquest model defensa que els alumnes han de ser confrontats amb la realitat sociopolítica actual, per tal que puguin prendre consciència de les injustícies, discriminacions i desigualtats del món. El principal objectiu és que els alumnes adquireixin un rol actiu envers la millora de la democratització de la societat. Per això, aquests han de ser exposats als problemes socials reals per tal que desenvolupin una responsabilitat cívica i crítica.

El procés d'ensenyament-aprenentatge que defensa aquest model és el treball a partir de problemes socials rellevants, mantenint contacte amb diferents agents socials implicats (visites i trobades amb actors significatius en l'àmbit social, polític, econòmic...) a partir de la lectura crítica dels mitjans de comunicació (ràdio, televisió, diaris, internet...) o per mitjà de la discussió argumentada de temes rellevants actuals (eleccions, debats...).

Així mateix, també hi ha autors que han reflexionat envers certs aspectes relacionats amb la democràcia i que també són crucials per l'ensenyament d'aquesta. Aquests són les relacions de poder que s'estableixen a l'escola, l'avaluació de l'alumnat i el currículum.

- Relacions de poder al centre

Goodman (2002), defensa que per tal de fomentar la democràcia a l'escola i l'educació per la democràcia, cal tenir cura de les relacions de poder que hi ha entre mestres i administradors així com entre mestres i alumnes. Quant a les primeres, és molt important tenir present com es porten a terme perquè les dinàmiques de poder i participació entre mestres i administradors expressen uns determinats valors que causaran un impacte als alumnes.

Les relacions de poder entre mestres i administradors, segons Goodman (2002) poden ser asimètriques -quan hi ha una estructura jeràrquica del poder- o simètriques - quan l'autoritat i responsabilitat resideix en el conjunt de treballadors-. L'autor aclareix que és natural que hi hagi una certa asimetria en els centres pel que fa a l'autoritat, no obstant això, afirma que el més important és que aquelles persones que tenen més autoritat siguin responsables d'aquesta davant els altres membres, donin a conèixer les seves decisions i estiguin oberts

a què aquestes siguin qüestionades, modificades, o si cal, invalidades per la resta dels membres de l'organització.

Quant a les relacions de poder entre mestres i alumnes, segons Goodman (2002), és necessari crear una estructura connexionista entre els dos rols i reduir l'estratificació. Això no vol dir que els mestres hagin de deixar de tenir autoritat, ja que aquesta és necessària per a ensenyar-los, entre altres coses, a viure d'acord els valors de la comunitat o per ajudar-los a adonar-se que cal cuidar dels altres com a un mateix. No obstant això, tot i que cal reconèixer la legitimitat de l'autoritat del mestre, per a tenir a les escoles una estructura connexionista de poder, també és necessari obrir camins perquè els alumnes es comprometin amb l'exercici responsable del poder. Els alumnes han de poder implicar-se en experiències on s'hagi de prendre decisions i han de poder expressar lliurement les seves conviccions, punts de vista, opinions, etc. sense por a ser intimidats pel mestre o pels altres alumnes. És necessari donar als infants poder però sempre educant-los perquè en siguin responsables i facin coses positives amb aquest. El propòsit del poder ha de ser l'increment del seu sentit de la responsabilitat social i que siguin ètics i solidaris.

- **Avaluació democràtica**

Així mateix, també hi ha autors que donen importància a la manera en què i com s'avalua. Tal com diuen Murillo i Hidalgo (2016), l'avaluació pot ser una eina molt potent per potenciar la democràcia i l'educació dels infants en aquesta. Els autors defensen que l'avaluació no pot ser un instrument de coacció sinó que ha de ser una eina que pugui ajudar a l'infant a aprendre d'una manera més autònoma. Els autors esmentats han expressat quines qualitats ha de tenir l'avaluació per tal que sigui democràtica. Per una banda, aquesta ha d'empoderar als estudiants i per això, cal la participació d'aquests en tot el procés avaluatiu: en el disseny, execució, correcció, devolució de la informació i en altres decisions. També, aquesta ha de ser una avaluació on els alumnes puguin reflexionar sobre els seus errors i puguin avançar.

Així mateix, l'avaluació ha de ser crítica, que respecti les diferents visions o mirades i on no s'imposi la veritat del mestre com a única i absoluta. També ha de ser justa, obviant privilegiar a alguna part de l'alumnat i oprimir-ne una altra. Amb aquesta tots els alumnes han de poder aprendre significativament. Un altre requisit és que no ha de ser jeràrquica i per tant el mestre ha d'adquirir un rol de mediador. Per últim, ha de ser cooperativa i social, és a dir, el treball en equip i l'ajuda mútua entre alumnes ha de ser present.

- **Curriculum democràtic**

En el currículum actual d'Educació Primària (decret 119/2015), trobem la competència bàsica "social i ciutadana" la qual estableix que els alumnes haurien d'adquirir en finalitzar l'educació obligatòria la capacitat de comprendre la realitat social del seu entorn, de conviure en comunitat i d'afrontar els conflictes de manera ètica, tenint en compte els valors i pràctiques democràtiques. No obstant això, són les escoles que, en l'exercici de l'autonomia establerta a la Llei d'educació, han de concretar com porten a terme el desenvolupament d'aquesta competència.

Per parlar de "curriculum democràtic" s'ha de tenir en compte tres elements: 1) la qualitat democràtica dels continguts que s'ensenyen 2) l'ensenyament-aprenentatge, que aquest procés sigui democràtic i, 3) la creació del currículum, tenint present les persones que participen en el seu procés de creació. Respecte el primer i al segon element, es considera molt rellevant, entre altres aspectes, apropar la realitat social de la comunitat a dins les aules, treballar amb temàtiques que ajudin a donar capacitat crítica a l'alumnat i incloure problemàtiques socials reals dintre l'aula. Pel que fa al tercer element fonamental, és necessari la creació conjunta del currículum entre professorat i alumnat (Móndejar, 2017).

OBJECTIUS

Amb la present recerca es pretén donar resposta a la següent pregunta d'investigació: S'educa per a ser democràtic a l'escola? A partir d'aquesta, s'han plantejat els objectius següents:

1. Analitzar com s'educa democràticament als alumnes de l'etapa d'Educació Primària a tres escoles del Barcelonès.
2. Identificar els beneficis d'educar en democràcia als alumnes de l'etapa d'Educació Primària de tres escoles del Barcelonès.

MÈTODE

El present article és de recerca, ja que es fa una anàlisi sobre una realitat d'actualitat educativa, en aquest cas sobre com s'educa democràticament als alumnes de tres escoles del Barcelonès i investigar quins són els principals beneficis sobre aquesta. Segons el marc en què té lloc la recerca, es tracta d'un estudi de camp, ja que l'estudi està realitzat en el context escolar. Pel que fa a l'abast temporal de la recerca, es tracta d'un estudi transversal, ja que les dades han estat recollides en un moment determinat. Quant a la metodologia

emprada, aquesta és de caràcter qualitatiu, ja que les dades que s'han analitzat provenen de percepcions, opinions i experiències dels mestres que són participants de la mostra.

-Participants

En el treball de camp de la present investigació han participat 17 mestres d'Educació Primària de tres escoles del Barcelonès:

1. L'escola Nostra Senyora de Lurdes, un centre concertat, religiós, de dues línies, del barri de Sant Gervasi-Galvany (Barcelona). Concretament han participat 7 mestres d'Educació Primària de diferents cicles.
2. L'escola Garbí Pere Vergés, un centre concertat, laic, de dues línies, de Badalona. Concretament han participat 5 mestres d'Educació Primària de diferents cicles.
3. Institut Escola Antaviana, un centre públic, laic, de dues línies, de Nou Barris (Barcelona). Concretament han participat 5 mestres d'Educació Primària de diferents cicles.

El criteri de selecció de les escoles ha estat que cadascuna d'aquestes està immersa en un barri amb un context socioeconòmic diferent i presenta una realitat diversa quant a creences i finançament.

-Instruments/Dimensions d'anàlisi

-Qüestionari adreçat als 17 mestres d'Educació Primària de les escoles anteriorment esmentades. Aquest té 13 preguntes. Concretament, de la pregunta 1 a la 10 estan vinculades a la dimensió d'anàlisi 1 "educació democràtica" i la majoria de preguntes són de resposta tancada, de selecció múltiple. Les preguntes 11, 12 i 13 estan relacionades amb la dimensió 2 "beneficis de l'educació democràtica" i hi predomina les preguntes de resposta oberta.

-Procediment

Primerament, s'ha fet una cerca de llibres i articles científics relacionats amb el tema del present treball per tal tenir un coneixement més ampli envers aquest.

En segon lloc, s'ha elaborat l'instrument amb el qual s'ha fet la recollida de dades, concretament s'ha portat a terme un qüestionari i ha anat dirigit al conjunt de mestres d'Educació Primària de tres escoles del Barcelonès.

En tercer lloc, s'ha contactat amb els directores o cap d'estudis de les tres escoles que finalment han participat en la present investigació. Cadascun d'aquests va enviar al seu claustre -per correu electrònic- el qüestionari esmentat anteriorment.

En quart lloc, s'ha portat a terme l'anàlisi de dades. Amb el full de càlcul donat per Google formularis, s'han recollit les respostes, amb els seus percentatges i les freqüències de les preguntes amb resposta tancada. Quant a les respostes de pregunta oberta, s'ha creat una columna nova, s'ha fet la codificació d'aquestes i s'ha cercat la freqüència de cada codi. Així doncs, a partir d'aquest procés s'han obtingut dades descriptives, freqüències i/o gràfics estadístics de cada dimensió.

Finalment, s'ha fet la discussió dels resultats, comparant els del present treball de camp amb allò que s'explica en el marc teòric.

-Condicions ètiques

Durant la investigació, s'ha tingut en compte que aquesta ha de ser un acte ètic i, per tant, s'ha respectat els quatre principis de l'ètica: el d'autonomia, justícia, beneficència i no maleficència. S'ha informat a tots els participants sobre el tema i motiu de la investigació, s'ha demanat el seu consentiment informat per a col·laborar i se'ls ha mantingut en anonimat. Així mateix, tots han tingut la mateixa igualtat de condicions a l'hora de participar. Quant a les dades i resultats, aquests en cap cas han estat manipulats ni falsificats. Per últim, es garanteix que no hi ha cap mena de plagi en el present treball d'investigació.

RESULTATS I DISCUSSIÓ

A continuació s'explicaran els resultats obtinguts en el present treball de camp tenint en compte els dos objectius marcats. Pel que fa al primer, "***analitzar com s'educa en democràcia als alumnes de l'etapa d'Educació Primària a tres escoles del Barcelonès***", a través del qüestionari, s'ha preguntat als mestres participants dels tres centres sobre diferents aspectes relacionats amb l'educació democràtica. Aquests són els següents: 1) Els models que defineix Barbosa (2000), és a dir, la transmissió de coneixements i valors democràtics, les pràctiques rutinàries democràtiques i la confrontació dels alumnes amb problemes socialment rellevants 2) La participació de l'alumnat en les decisions del centre, 3) La relació entre mestres i alumnes i 4) El sistema d'avaluació.

1) Pel que fa als models que defineix Barbosa i més concretament el primer d'ells, *la transmissió de coneixements i valors democràtics*, cal dir que el 100% dels mestres

participants opinen que al seu centre sí que hi ha aquesta transmissió de coneixements i valors propis de l'estat de dret que fomenten, entre d'altres, la convivència pacífica. No obstant això, a l'escola Garbí Pere Vergés el 100% dels participants afirmen que aquests es transmeten de manera transversal, en les diferents assignatures, mentre que a les altres dues escoles, tot i que la majoria de mestres opinen que es treballa de manera transversal, també hi ha un 20% a l'escola Nostra Senyora de Lurdes i un 30% a l'Institut Escola Antaviana que opinen que aquests es transmeten de manera més específica en una assignatura concreta. L'escola Lurdes menciona la Tutoria i l'Antaviana l'assignatura de Valors.

Quant al segon model, *les pràctiques rutinàries democràtiques*, també el 100% dels mestres de les tres escoles creuen que al seu centre es porten aquestes, on l'alumnat aprèn a viure en comunitat des de l'experiència i la posada en pràctica dels seus valors. Quant a l'escola Garbí Pere Vergés, només el 40% dels participants han especificat quines són les pràctiques que es porten a terme. Per una banda, s'ha expressat que els alumnes tenen diferents responsabilitats les quals provenen de participar en estructures democràtiques com és el Consell Escolar, el Consell de Classe o els Caps Generals de Color. Per l'altra, també s'ha fet menció en l'aprofitament de tots els espais escolars per portar a terme aquestes pràctiques democràtiques. Amb relació a això, un participant diu que *"tots els espais de l'escola estan creats per tal que els alumnes puguin conviure i relacionar-se democràticament. L'hora del menjador o del jardí són parts molt importants del projecte educatiu. En el cas del menjador, per exemple, hi ha uns caps de taula que tenen una sèrie de responsabilitats com fer de mediadors o resoldre conflictes."*

Quant a l'escola Nostra Senyora de Lurdes, la manera més expressada pels mestres participants de vivenciar aquests valors per part dels alumnes ha estat la que es porta a terme amb el projecte de convivència de l'escola. També el 28% dels mestres han mencionat les reunions de classe i l'Aprenentatge Servei que es fa a l'escola. Quant a l'Institut Escola Antaviana, les pràctiques rutinàries més mencionades pels mestres són, les assemblees de delegats, les dinàmiques de grup que es fan a l'aula i la participació dels alumnes en debats o converses per tal de prendre decisions importants per a ells. Així doncs, es pot observar que les tres escoles posen en pràctica la idea que defensava Dewey (citada per Mondéjar, 2017) del "aprendre fent".

Pel que fa al tercer model, la *confrontació dels alumnes amb problemes socialment rellevants*, també el 100% de les escoles ho porten a terme. Els tres centres exposen als alumnes davant de problemes rellevants per fer-los prendre consciència de les injustícies i discriminacions del món que els envolta (refugiats, guerres, violència de gènere...) i fer-los adquirir un rol actiu envers la millora de la democratització de la societat. No obstant això, hi ha diferències en la manera de tractar aquests.

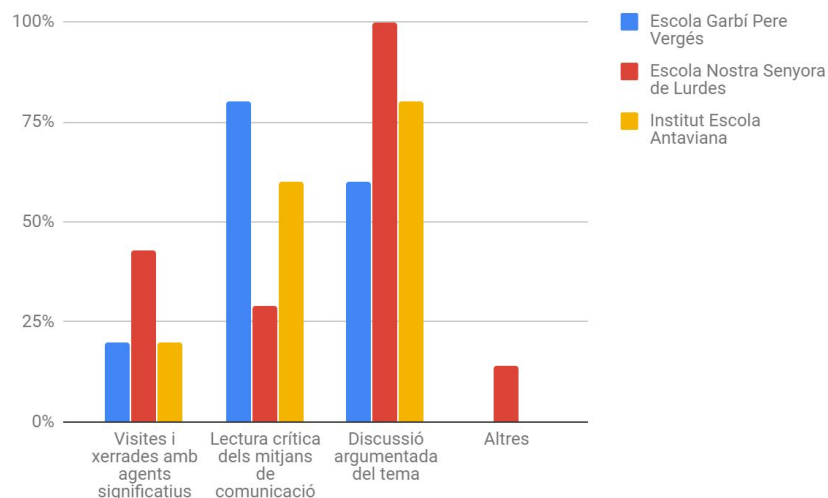

Figura 1. Maneres de tractar problemes socialment rellevants

Tal com s'observa en la figura 1, la majoria de participants de l'escola Garbí Pere Vergés (el 80%) han expressat que es treballa a partir de la lectura crítica dels mitjans de comunicació (articles de diari, internet, ràdio...) tot i que també han sortit les altres dues opcions, a partir de visites i xerrades amb agents significatius en l'àmbit social, polític, econòmic... (el 20%) i a partir de la discussió argumentada del tema amb debats o converses (el 60%). Quant a les altres dues escoles, l'opció "a partir de la discussió argumentada del tema, amb debats o converses" ha estat la més escollida per part dels participants, tot i que també, en menor mesura, han sortit les altres dues. També cal esmentar, que el 14% dels participants de l'escola Nostra Senyora de Lurdes ha expressat que a l'escola hi ha una altra manera de treballar aquests i és a partir del projecte de convivència, on participa tota l'escola.

Així doncs, en les tres escoles hi són presents els models que defineix Barbosa (2000), tot i que es pot observar que alguns d'ells es porten a la pràctica de manera diferent. També es pot afirmar que aquests no són excloents uns dels altres sinó que, tal com diu Mondéjar (2017), sumats condueixen a un aprenentatge més global de la democràcia.

2) Pel que fa a la *participació dels alumnes en les decisions del centre*, la totalitat dels mestres participants han expressat que la seva escola compta amb estructures democràtiques que fan possible el rol actiu de l'alumnat en la presa de decisions de l'escola.

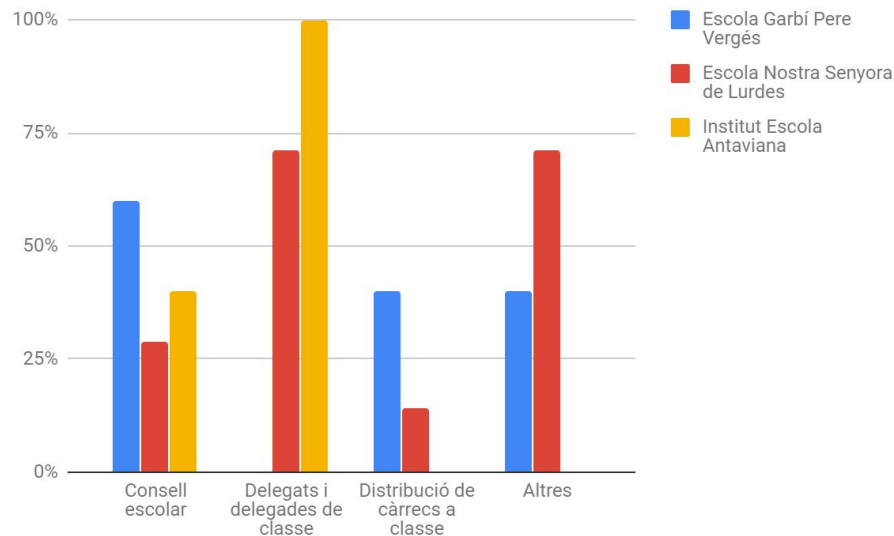

Figura 2. Estructures democràtiques que predominen en les escoles participants

En la figura 2, s'observen les estructures democràtiques més mencionades per part dels participants de les tres escoles: el consell escolar, els delegats i delegades de classe i la distribució de càrrecs a classe. No obstant això, el 40% dels participants de l'escola Garbí Pere Vergés també han mencionat els Caps Generals de Color i a l'escola Nostra Senyora de Lurdes, el 71% dels participants ha fet menció dels delegats verds. Concretament un participant de l'escola ha dit: *“tenim delegats de classe i delegats verds. Els delegats de classe es troben sovint amb els delegats dels altres cursos i la direcció de l'escola per parlar de diferents situacions i fer propostes de millora. Els delegats verds també es troben amb els delegats verds dels altres cursos i amb l'equip de sostenibilitat de l'escola per analitzar la situació en què ens trobem i pensar propostes de millora.”*

Així doncs, aquest resultat obtingut coincideix amb el que diuen Apple i Beane (2012) i és que l'escola democràtica ha de comptar amb estructures democràtiques on es pugui relacionar l'aprenentatge de la democràcia amb el funcionament de l'escola.

3) *Quant a la relació entre alumnes i mestres*, en la figura 3 que hi ha continuació es pot observar quines creences tenen els participants respecte a com ha de ser la relació de poder entre aquests i l'alumnat. En aquest cas, cap participant creu que el docent és el qui

té tota l'autoritat i poder a l'aula mentre que la idea més mencionada és la de què el mestre ha de deixar que els alumnes expressin les seves opinions, idees, punts de vista,... També cal dir que s'ha dit *"hi ha decisions que els nens saben que només les pot prendre l'adult"* a l'escola Nostra Senyora de Lurdes (un 14%).

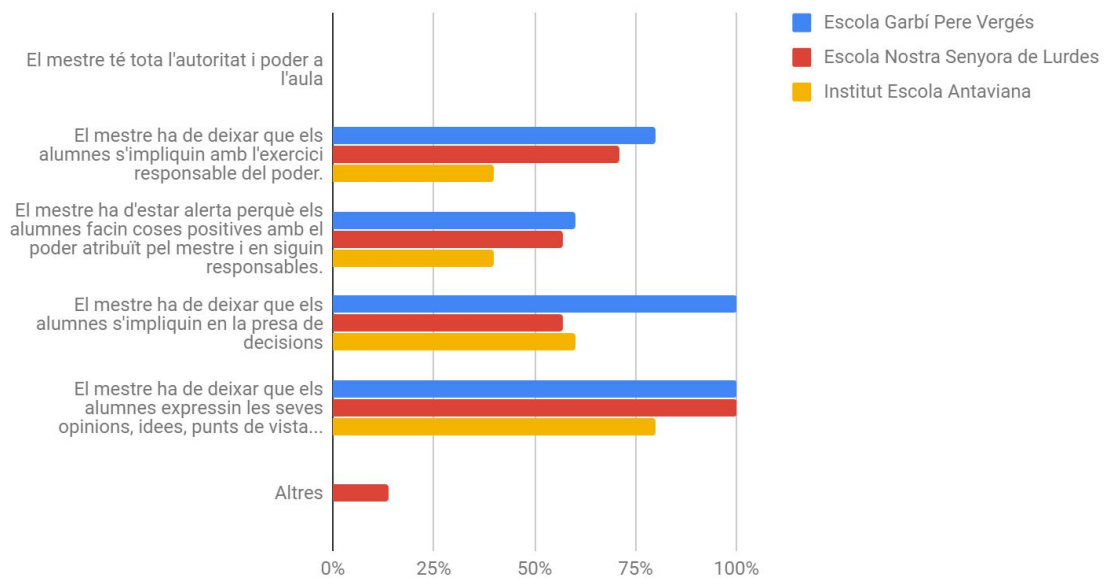

Figura 3. Creences del mestre envers la relació de poder entre docent i alumne

Amb la informació recollida en la figura 3, es pot dir que les creences dels mestres participants (especialment les dels de l'escola Garbí Pere Vergés i Nostra Senyora de Lurdes) van encaminades a allò que defensa Goodman (2002): la necessitat de crear una estructura connexionista de poder entre docent i alumne i l'obertura de camins perquè aquest últim s'impliqui en experiències on hagi de prendre decisions i pugui expressar lliurement les seves conviccions.

4) Quant *al sistema d'avaluació*, s'ha preguntat als participants en quina mesura les seves avaluacions són participatives (els alumnes hi participen), cooperatives (els alumnes és coavaluen, s'ajuden mútuament,...) i crítiques (es respecta les diferents visions o mirades, els alumnes poden adonar-se i reflexionar envers els seus errors i rectificar, ...). Aquestes qualitats, tal com diu Murillo i Hidalgo (2016) són essencials perquè sigui democràtica.

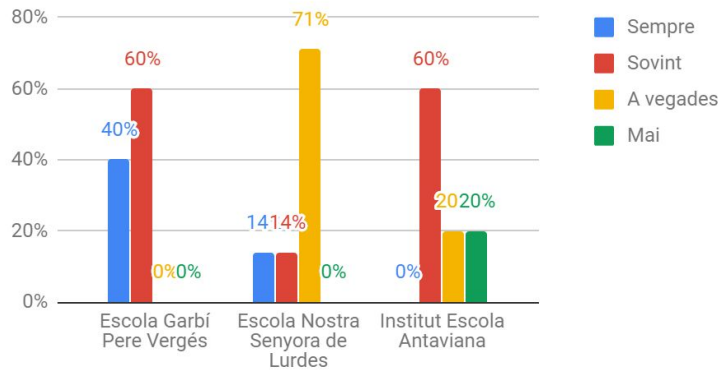

Figura 4. Freqüència de l'Avaluació Participativa a l'escola

Tal com es pot observar en la figura 4, un 60% dels mestres participants de l'escola Garbí Pere Vergés i l'Institut Escola Antaviana creuen que l'avaluació és sovint participativa. A l'escola Nostra Senyora de Lurdes, un 71% creu que ho és a vegades.

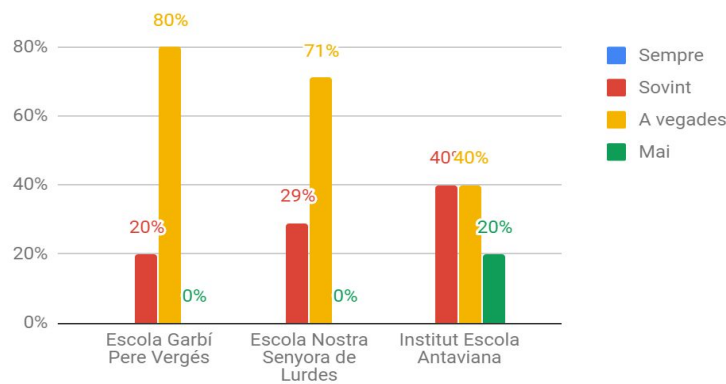

Figura 5. Freqüència de l'avaluació Cooperativa a l'escola

La figura 5 mostra que a l'escola Garbí Pere Vergés i Nostra Senyora de Lurdes, la majoria de mestres creuen que l'avaluació és, de vegades, cooperativa. A l'escola Antaviana, els percentatges més elevats són els de "sovint" i "a vegades".

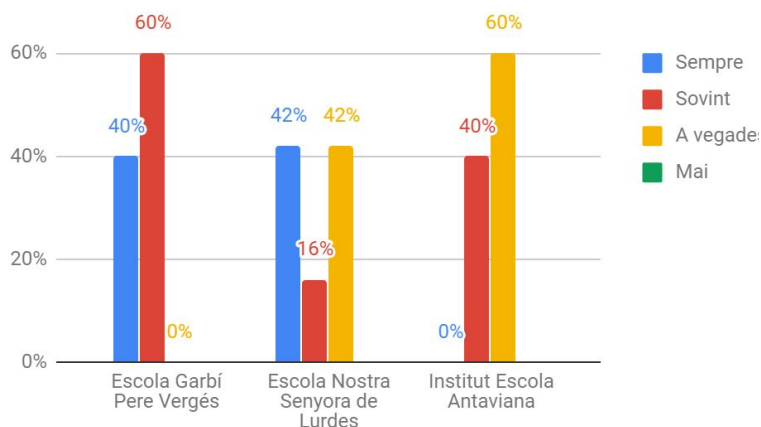

Figura 6. Freqüència de l'Avaluació Crítica a l'escola

En la figura 6 es pot observar en quina freqüència l'avaluació és crítica. Pel que fa a l'escola Garbí Pere Vergés, el percentatge més elevat és el de "sovint", a l'escola Lurdes, són el de "sempre" i "a vegades" i per últim, a l'escola Antaviana és el de "a vegades".

Com es pot observar, els mestres han admès que no sempre l'avaluació és participativa, cooperativa o crítica. Aquest és un dels aspectes que s'hauria de potenciar a les tres escoles, ja que tal com diuen Murillo i Hidalgo (2016), l'avaluació pot ser una eina molt potent per treballar la democràcia.

A continuació, s'analitzaran els resultats vinculats al segon objectiu: **identificar els beneficis d'educar en democràcia als alumnes de l'etapa d'Educació Primària de tres escoles del Barcelonès**. Per a aquest, s'ha preguntat als mestres participants a través del qüestionari 1) Si amb l'educació democràtica rebuda a la seva escola creuen que els alumnes aprenen a participar en les decisions del seu entorn proper tenint una actitud democràtica, 2) Si amb l'educació democràtica que els alumnes reben a l'escola creuen que poden arribar a desenvolupar habilitats i capacitats per ser bons ciutadans i si és el cas, quines són aquestes habilitats i, per últim, 3) Quins altres beneficis poden adquirir els alumnes en ser educats democràticament.

1) Pel que fa a la primera pregunta, el 100% dels participants creuen que amb l'educació rebuda a l'escola, els alumnes poden aprendre a participar de manera democràtica en l'entorn.

2) Quant a la segona pregunta, el 100% dels participants de les tres escoles creuen que amb l'educació democràtica rebuda al seu centre, els alumnes poden arribar a desenvolupar habilitats i capacitats per ser bons ciutadans. En aquest cas, els beneficis més exposats per part dels participants són que els alumnes aprenen a ser respectuosos, empàtics, crítics, reflexius i solidaris.

En els dos casos es pot observar que les tres escoles eduquen en democràcia en els dos sentits que estableix Mondéjar (2017), és a dir, per a ser un bon ciutadà i per a saber participar de manera democràtica. Per tant els alumnes de les tres escoles poden beneficiar-se d'aquests dos aprenentatges.

3) Pel que fa a la tercera i última pregunta, *quins altres beneficis creuen que s'obté amb l'educació democràtica*, es poden observar els resultats en la figura 7:

Figura 7. Altres beneficis de l'educació democràtica

Els beneficis més comentats per part dels mestres són que els alumnes aprenen a ser autònoms, lliures i crítics i que els ajuda a ser millors persones. Així doncs, un participant de l'escola Nostra Senyora de Lurdes diu *“esdevenen persones crítiques i, per tant, futurs ciutadans educats sota la premissa que són éssers lliures per decidir com volen viure.”* També, en menor mesura s'ha dit que l'educació democràtica contribueix a fomentar un futur i societat millor, els prepara per a quan siguin adults i millora la convivència entre persones. En aquest sentit, un participant de l'escola Antaviana ha expressat que amb l'educació democràtica, *“la convivència dins i fora de l'aula transmet un clima positiu i motivador per aprendre”*.

CONCLUSIONS

Amb el present treball de recerca, s'ha pogut constatar que les tres escoles catalanes participants sí que compten amb diferents mecanismes els quals fan que els alumnes puguin, no només aprendre a través de la teoria els grans valors democràtics sinó també que els puguin vivenciar i conèixer d'una manera molt més directa i experiencial. Així mateix, les tres escoles presenten diferents estructures democràtiques les quals permeten que l'alumnat pugui prendre decisions, a escala d'aula com de governança del centre.

També, s'ha pogut observar que els mestres participants rebutgen totalment que el docent sigui qui té tota l'autoritat i poder a l'aula i més del 50% han expressat que s'ha de deixar a l'alumne que s'impliqui en la presa de decisions. No obstant això, pel que fa a l'avaluació, amb els resultats s'ha pogut conèixer que aquesta no sempre és del tot democràtica, i per tant, caldria fer-la més participativa, cooperativa i crítica.

Així mateix, una dada molt positiva que s'ha pogut constatar amb el present article és que els mestres participants creuen que amb l'educació democràtica es contribueix, entre altres coses, a la formació de ciutadans responsables, crítics i empàtics. Per tant, autors rellevants experts en el tema així com mestres d'escoles catalanes coincideixen que aquesta educació és necessària i beneficiosa per a l'alumnat.

Així doncs, és important valorar la tasca que es fa des de l'escola en aquest àmbit, l'aprenentatge envers la democràcia no seria possible si els centres no prenguessin les mesures necessàries i els docents no estiguessin implicats en fer-ho possible. No obstant això, encara queda molt per fer, ja que les situacions d'injustícia i els problemes de convivència encara són presents en la societat.

Abans de concloure el treball, és necessari dir que durant l'elaboració d'aquest, s'ha hagut de fer front a certes limitacions. Per qüestions de caràcter temporal, la mostra ha quedat reduïda a un total de 17 mestres de tres escoles, mentre que des d'un principi es volia comptar amb un mínim de quatre escoles.

Finalment, arribats en aquest punt de la recerca és necessari plantejar algunes línies de futures investigacions. En aquest treball s'ha abastat el tema des de la perspectiva del docent i la seva praxi en alguna de les tres escoles. Podria ser molt interessant abastar-lo des de la perspectiva de l'alumne: investigar si aquests, en acabar l'etapa de primària (cicle superior), són conscients o no de l'educació democràtica rebuda a l'escola i conèixer com s'han implicat en el centre, quines decisions importants han pogut prendre i en definitiva, com valoren aquest ensenyament.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Apple, M. W. y Beane, J. A. (1997). *Escuelas democráticas* (1a ed). Madrid: Morata.
- Barbosa, M. (2000). Educar per a una ciutadania democràtica a les escoles: una discussió de models. *Temps d'educació*, (24), 359-372.
- Carreño, M., Colmenar, C., Egido, I., i Sanz, F. (2000). *Teorías e instituciones contemporáneas de educación*. (1a ed.). Madrid: Síntesis Educación
- Carreras, C. (2015). John Dewey i l'educació democràtica: John Dewey and democratic education. *Educació i Història: revista d'història de l'educació*, (25), 21-42. doi: 10.2436/20.3009.01.141

- Dewey, J. (1985). *Democràcia i escola* (1a ed.). Vic: Eumo editorial
- Demoskole.org. (s.d). *Xarxa de recerca Demoskole*. Recuperat a https://demoskole.org/xarxa_demoskole/
- Feu, J., Simó, N. (2018). Ampliar la participació democràtica del alumnado en los centros educativos¿Es posible?: Fostering students' participation in democratic schools, Is it possible?. *Voces de la educación*, 0, 3-10. Recuperat a <https://www.revista.vocesdelaeducacion.com.mx/index.php/voces/article/view/146/129>
- Feu, J. (Coord.). (2018). *Democràcia i escola* (1a ed.). Girona: Servei de Publicacions de la UdG.
- Goodman, J. (2002). *La educación democrática en la escuela*. (1a ed). Sevilla: Publicaciones M.C.E.P
- Mondéjar, E. (2017). *Democràcia a l'escola. Discursos, pràctiques i elements que afavoreixen la democràcia*. (Tesis doctoral). Recuperada a <http://hdl.handle.net/10803/461794>
- Muñoz L., D. (2006). Docente democrático en pedagogos del siglo XX. *Sapiens. Revista Universitaria de Investigación*, 7 (2), 191-213.
- Murillo, F.J., Hidalgo, N. (2016). Evaluación Democrática y para la Democracia. *Revista Iberoamericana de Evaluación Educativa*, 9 (1), 5-7.
- Servei d'Ocupació Curricular, (2015). *Currículum educació primària*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació. Recuperat a: <http://www.mecd.gob.es/dms/mecd/educacion-mecd/mc/lomce/mapa-ccaa/ordenes-primaria/primaria-catalunya.pdf>
- Vila, E.S. (2005). *Ética, Interculturalidad y Educación Democrática: hacia una pedagogía de la alteridad* (1a ed.). Huelva: Hergué editorial.

ANNEXOS

-Qüestionari emprat per la recollida de dades.

Eduquem per la democràcia?

Benvolgut mestre/a d'Educació Primària,

Sóc una estudiant de quart del grau d'Educació Primària de Blanquerna, el meu nom és Marta Plens (martapp13@blanquerna.url.edu). Estic portant a terme el meu treball de final de grau que tracta sobre l'educació democràtica a les escoles. Aquest és un qüestionari per a conèixer la vostra opinió envers l'educació democràtica que rep el vostre alumnat al centre escolar. Amb aquest, ajudaràs a poder donar resposta als següents objectius de recerca: 1) Analitzar com s'educa democràticament als alumnes a l'etapa d'Educació Primària a tres escoles del Barcelonès i 2) Identificar els beneficis d'educar en democràcia als alumnes de l'etapa d'Educació Primària de tres escoles del Barcelonès.

Els resultats ens permetran reflexionar sobre com els mestres de diferents escoles guien als seus alumnes per tal que aquests esdevinguin ciutadans més capaços de conviure democràticament.

També cal afegir que el qüestionari és totalment anònim i la informació continguda només serà utilitzada per aquest estudi.

Moltes gràcies per la vostra participació.

* **Necessari**

Contestant a aquest qüestionari autoritzo la meva participació: *

Dono el meu consentiment

1. Com es diu l'escola on treballa? *

La vostra resposta

2. A quin cicle està habitualment? *

Cicle inicial

Cicle mitjà

Cicle superior

Diferents maneres d'educar per a formar alumnes democràtics

3. Una manera d'educar als alumnes perquè aquests siguin democràtics és través de la transmissió de coneixements i valors propis de l'estat de dret i què fomenten, entre d'altres, la convivència pacífica. En aquesta escola, es transmeten aquests valors i principis en alguna assignatura concreta o bé es porta a terme de manera transversal, a través de les diferents àrees curriculars? *

No es transmeten aquests tipus de coneixements i valors

En una assignatura concreta

De manera transversal

En una assignatura concreta, però també de manera transversal

En cas que es treballi en una assignatura concreta, especifiqui quina:

La vostra resposta

4. Es porta a terme a l'escola diferents pràctiques rutinàries que permeten als alumnes aprendre a conviure en comunitat de manera respectuosa, tolerant, solidària...? *

No

Si, només a l'aula. Els alumnes aprenen a conviure amb els del seu grup classe

Si, es porten a terme pràctiques on els alumnes aprenen a conviure i a relacionar-se democràticament amb tots els membres de l'escola.

En cas afirmatiu, quin tipus de pràctiques es realitzen? Especifiqui les més habituals:

La vostra resposta

5. S'exposa als alumnes davant de problemes socialment rellevants per fer-los prendre consciència de les injustícies i discriminacions del món que els envolta (refugiats, guerres, violència de gènere...) i fer-los adquirir un rol actiu envers la millora de la democratització de la societat? *

Mai

Si, a vegades

Si, sovint

Si, sempre

En cas afirmatiu, com es tracten aquests problemes socialment rellevants? (Pot seleccionar més d'una opció)

A partir de visites i xerrades amb agents significatius en l'àmbit social, polític, econòmic...

A partir de la lectura crítica dels mitjans de comunicació (articles de diari, internet, ràdio...)

A partir de la discussió argumentada del tema (debats, conversa...)

Altres:

Participació de l'alumne en les decisions del centre

6. L'escola compta amb estructures democràtiques (consell escolar, delegats de classe...) on l'alumnat pugui participar en la presa de decisions del centre? *

Si

No

En cas afirmatiu, especifiqui quines:

La vostra resposta

Relació entre mestres i alumnes

7. Com és la vostra relació amb l'alumnat? Marca les opcions amb les què estigui d'acord i porti a la praxi com a docent *

El mestre té tota l'autoritat i poder a l'aula

El mestre ha de deixar que els alumnes s'impliquin amb l'exercici responsable del poder.

El mestre ha d'estar alerta perquè els alumnes facin coses positives amb el poder atribuït pel mestre i en siguin responsables.

El mestre ha de deixar que els alumnes s'impliquin en la presa de decisions

El mestre ha de deixar que els alumnes expressin les seves opinions, idees, punts de vista...

Altres:

L'avaluació democràtica

8. Els alumnes participen en les seves avaluacions? (en el disseny, execució, correcció, devolució dels resultats...) *

Mai

A vegades

Sovint

Sempre

9. L'avaluació és cooperativa? *

Mai

A vegades

Sovint

Sempre

10. L'avaluació és crítica? (es respecta les diferents visions o mirades, els alumnes poden adonar-se i reflexionar envers els seus errors i rectificar, ...) *

Mai

A vegades

Sovint

Sempre

Beneficis de l'educació democràtica

11. Amb l'educació democràtica rebuda a l'escola, creu que els alumnes aprenen a participar en les decisions del seu entorn proper tenint una actitud democràtica? *

Si

No

12. Amb l'educació democràtica que els alumnes reben a l'escola creu que els alumnes poden arribar a desenvolupar habilitats i capacitats per ser bons ciutadans (respectuosos, crítics, solidaris...)? *

SI

No

En cas afirmatiu, especifiquei quines:

La vostra resposta

13. Quins altres beneficis creu que pot tenir que els alumnes siguin educats democràticament? *

La vostra resposta

ENVIA